

Rabobank

De toon van de stad Den Haag

Brede welvaart in de juiste balans

RaboResearch

Nederland
economie.rabobank.com

Otto Raspe

Hoofd RaboResearch
Nederland Regio's en
Thema's
+31 6 11247626

Harry Wientjens
Directeur Particulieren en
Private Banking Rabobank
Den Haag

Rogier Aalders &
Sjoerd Hardeman
senior economen
RaboResearch

Essay

"C'est le ton qui fait la musique"

(Het is de toon die de muziek maakt tot wat zij is)

Aanleiding

De gemeente Den Haag werkt aan '[De Staat van de Stad](#)', een geheel van relevante cijfers, onderzoeken en analyses die de grote ontwikkelingen van en in Den Haag inzichtelijk proberen te maken, met het doel daar beleidsmatig op te kunnen anticiperen. De gemeente heeft de Rabobank in dat kader gevraagd een essay te schrijven rond de vraag: 'hoe kijkt de Rabobank naar de economische vitaliteit van de stad en hoe kunnen we deze conceptualiseren?'

In dit essay introduceren we het perspectief van *brede welvaart*, waarbij we betogen dat het *spreekwoord* hierboven ook opgaat voor het economische beleid in de stad Den Haag. Economisch vitale steden zijn gebaat bij een breed welvaartspectief dat bestaat uit meer dimensies van 'wat mensen van waarde vinden'. Economisch beleid kan niet zonder de sociale en ecologische consequenties te overwegen, én andersom. Vanuit deze brede welvaartsgedachte hanteren we de metafoor van de 'equalizer'; om de mooiste toon (welvaart) in de stad ten gehore te brengen is een integraal perspectief en 'toonregelaar' nodig. Er moet balans zijn tussen de verschillende dimensies van brede welvaart in stad en regio. We focussen dus op de vraag hoe Den Haag er op dit moment voorstaat: is de brede welvaart op orde, op welke dimensies, en waar liggen de opgaven?

Van bruto regionaal product naar wat mensen van waarde vinden

Brede welvaart is de term die wordt gebruikt om te duiden 'wat voor mensen van waarde is'. Het komt voort uit de wens om verder te kijken dan het bruto binnenlands product (bbp), of in het geval van de regio het bruto regionaal product (brp) (Raspe et al., 2019). Bbp is maar een beperkt kompas om op te koersen voor het vergroten van onze welvaart. Veel van wat voor mensen van waarde is, wordt namelijk niet in het bbp per hoofd gevat. Te denken valt aan gezondheid of veiligheid. Zaken die belangrijk zijn voor welvaart, maar niet of beperkt in een indicator worden meegenomen die is gebaseerd op de economische waarde (productie) die bedrijven genereren.

Samen met de Universiteit Utrecht heeft de Rabobank daarom de Brede Welvaartsindicator (BWI) ontwikkeld (Badir et al., 2016; Aalders et al., 2019). In tegenstelling tot het bbp houdt de BWI wel rekening met de verschillende aspecten die samen onze welvaart vormen. De BWI is een integrale welvaartsmaatstaf waarin elf belangrijke welvaartsdimensies worden samengebracht. Figuur 1 zet de verschillende dimensies van de BWI uiteen.

Welvaart in brede zin gaat over of mensen een goede baan hebben en voldoende inkomen kunnen genereren. Maar óók om niet-materiele zaken als onderwijs, gezondheid, de balans tussen werk en privé, veiligheid, sociale contacten, maatschappelijke betrokkenheid en

milieukwaliteit. En het gaat ook om meer subjectieve zaken: of mensen tevreden zijn met hun leven en hun woonsituatie.

Figuur 1: Dimensies van brede welvaart

Bron: RaboResearch

Voor het vergroten van onze welvaart is het van belang niet eenzijdig naar een van de welvaartsdimensies te kijken, maar deze integraal te benaderen (Van Bavel et al., 2019). Door de elf dimensies in één indicator samen te brengen, legt de BWI niet de nadruk op één specifiek aspect van onze welvaart, maar benadrukt zij de samenhang en mogelijke uitruilen tussen de dimensies. De BWI biedt daarmee handvatten om na te gaan of welvaartsvergroting langs één dimensie niet ten koste gaat van welvaartsvermindering langs andere dimensies.

Doorgaans wordt welvaart, inclusief brede welvaart, gemeten voor landen. Veel minder wordt gekeken hoe brede welvaart er binnen landen, regionaal, voorstaat (Raspe & Stam, 2019). En dat terwijl de welvaart van mensen doorgaans vooral mogelijk wordt gemaakt door de omstandigheden in hun directe leefomgeving. Of mensen een baan kunnen vinden, in veiligheid leven of bevredigende sociale relaties met anderen weten te onderhouden, wordt voor een belangrijk deel bepaald door waar ze wonen, werken en leven. Iemand die bijvoorbeeld in Den Haag woont, zal waarschijnlijk weinig welvaartsdaling ervaren als de natuurgebieden rondom Groningen kleiner worden. Om welvaartsverschillen tussen leefomgevingen binnen Nederland in kaart te brengen, meten we de brede welvaart daarom niet alleen voor Nederland als geheel, maar ook op regionaal niveau. Hiermee bieden we beleidsmakers bij overheid en bedrijven een stevig handvat om lokale welvaartsinitiatieven te ontwikkelen.

De regionale verschillen in brede welvaart binnen Nederland zijn tamelijk groot (figuur 2). De inwoners van Het Gooi en Vechtstreek, Zuidwest-Drenthe en Alkmaar en omgeving genieten binnen Nederland de hoogste brede welvaart. Hier zijn de mensen over het algemeen gezond, hoogopgeleid, gelukkig en tevreden met hun huis. Daarnaast is de veiligheid hoog en de werkloosheid laag in deze gebieden. Tot slot onderscheidt Het Gooi en Vechtstreek zich door een bijzonder hoog inkomen van zijn inwoners.

De brede welvaart is beduidend lager in de stedelijke regio's Groot-Amsterdam, Zaanstreek, en in mindere mate Groot-Rijnmond. Ook de regio Den Haag (Agglomeratie 's-Gravenhage) scoort laag op brede welvaart. We gaan daar zo uitgebreid op in. Utrecht en omstreken doet het relatief goed voor een grootstedelijk gebied.

Dat de stedelijke regio's laag scoren, komt deels door de negatieve effecten van verstedelijking. Die regio's zijn gemiddeld genomen minder veilig en ze scoren slechter op milieu. Ook werk en privé zijn er minder goed in balans, wat past bij de drukte van de stad. Ze vallen echter het meeste op door de bijzonder lage woontevredenheid van hun inwoners. Dat kan te maken hebben met het grote aandeel van sociale huurwoningen in de steden. Die gaan weliswaar gepaard met relatief lage woonlasten maar de bewoners hebben vaak minder vrijheid in de keuze van een woning. Ook de gestegen prijzen van huur- en koopwoningen in de grote steden kunnen de lage woontevredenheid verklaren. De starters op de woningmarkt zijn de jongeren; zij wonen gemiddeld meer in de grote steden en kennen een lagere woontevredenheid. Mensen die om economische of sociale redenen aan de stad zijn gebonden, kiezen wellicht voor hoge woonlasten, maar kunnen dat wel als negatief ervaren.

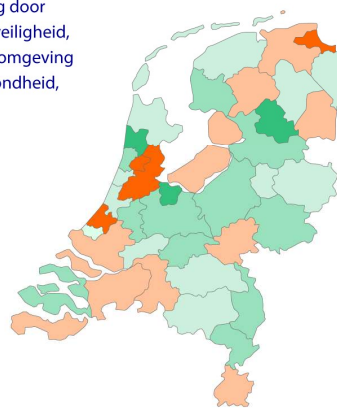
Stedelijkheid is echter niet de enige factor achter een lage brede welvaart. Ook in een aantal regio's aan de randen van het land, vooral Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg, is de brede welvaart lager dan gemiddeld. In die regio's is de woontevredenheid laag, al dan niet verklaard door schade als gevolg van aardbevingen en overstromingen, maar criminaliteit en milieu zijn daar een relatief klein probleem. De knelpunten zijn daar gerelateerd aan de arbeidsmarkt. Het opleidingsniveau ligt gemiddeld lager, de werkloosheid is hoger en er zijn meer flexibele arbeidscontracten. Met als resultaat een lager gemiddeld inkomen.

Figuur 2: De Regio's naar scores op brede welvaart; laagste brede welvaart uitgelicht

De regio's met de laagste brede welvaart

De brede welvaart in Agglomeratie 's-Gravenhage, Groot-Amsterdam en Zaanstreek is laag door slechte scores op woontevredenheid, veiligheid, milieu en werk-privébalans. Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg scoren slecht op gezondheid, onderwijs, arbeidsmarkt en inkomen.

- hoogste brede welvaart
-
- laagste brede welvaart

Bron: RaboResearch/Universiteit Utrecht

Bron: RaboResearch

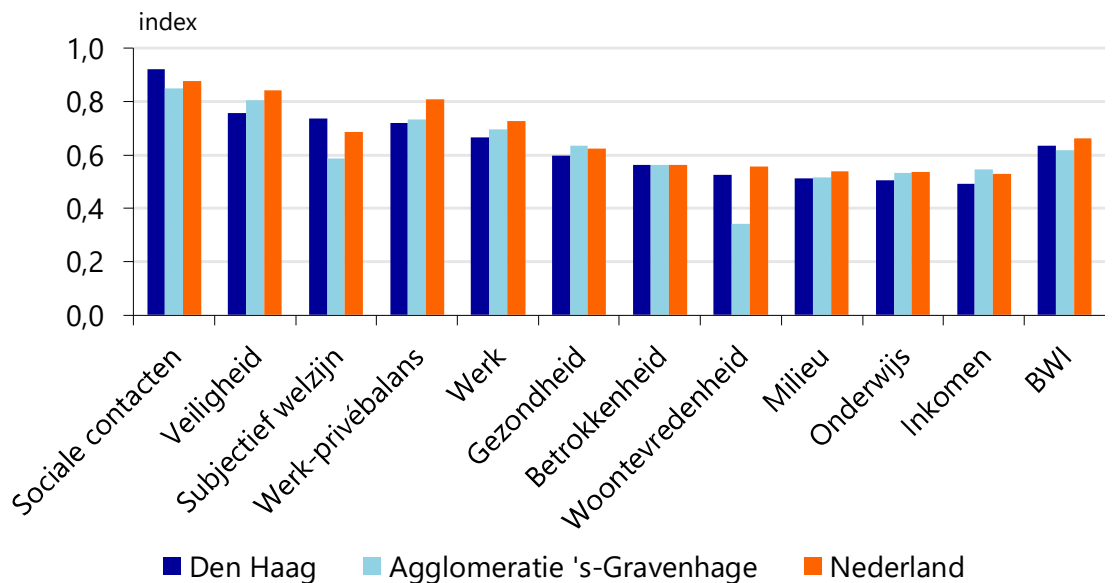
Hoe scoort Den Haag op brede welvaart?

We zoomen nu nader in op de elf dimensies in de stad Den Haag en het grotere geheel van de agglomeratie. Figuur 3 laat zien dat de totale BWI-score van de stad en Agglomeratie Den Haag onder het nationale gemiddelde liggen. Het kwam al naar voren in het kaartbeeld: de regio Den Haag heeft een van de laagste brede welvaartsscores in Nederland. Opmerkelijk is wel dat de stad Den Haag hoger scoort dan de hele regio. Vaak is dat namelijk andersom; de grootstedelijke problematiek (in de meeste stedelijke delen van de stad) zijn een rem op de brede welvaart, en de gebieden buiten de centrale stad hebben daar minder last van. In Den Haag gaat deze vlieger dus niet op.

Den Haag beter dan de andere grote steden

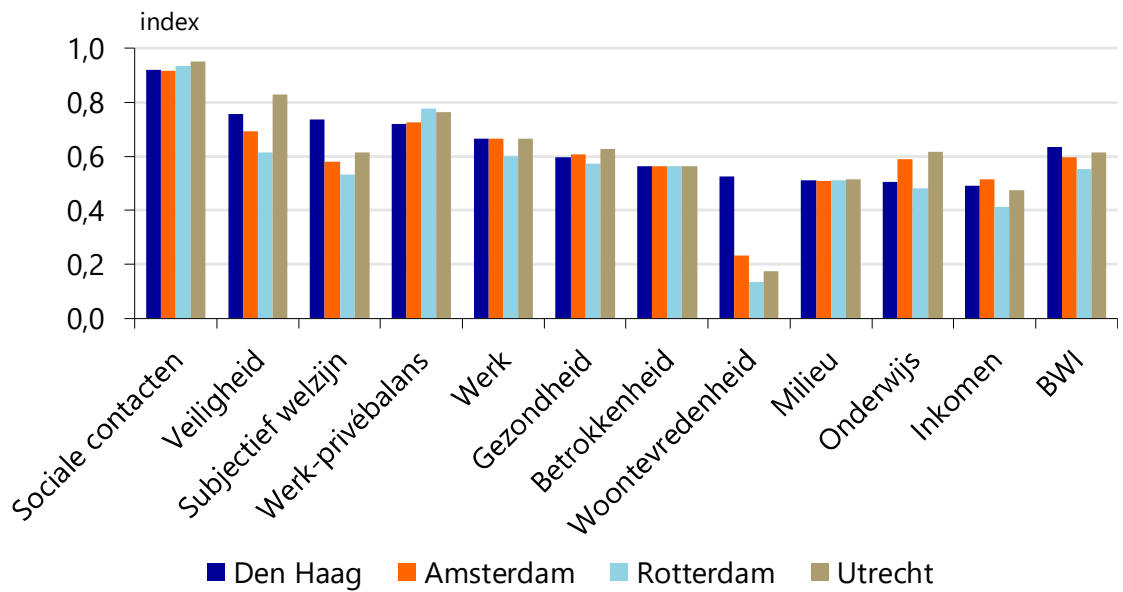
Als we de stad Den Haag vergelijken met de andere grote steden - Amsterdam, Rotterdam en Utrecht - dan valt op dat Den Haag beter scoort dan deze steden. De totale brede welvaartsscore is hoger dan die van Amsterdam en Utrecht, en een stuk hoger dan die van Rotterdam. We zien hier vooral de subjectieve elementen naar voren komen. De score op subjectief welzijn, geluk en tevredenheid, is aanzienlijk hoger, en dat geldt ook voor de score op woontevredenheid. Den Haag neemt op dit gebied echt een uitzonderlijke positie in.

Figuur 3: Scores van Den Haag op elf dimensies van brede welvaart

Bron: RaboResearch

Figuur 4: Scores van de G4 op elf dimensies van brede welvaart

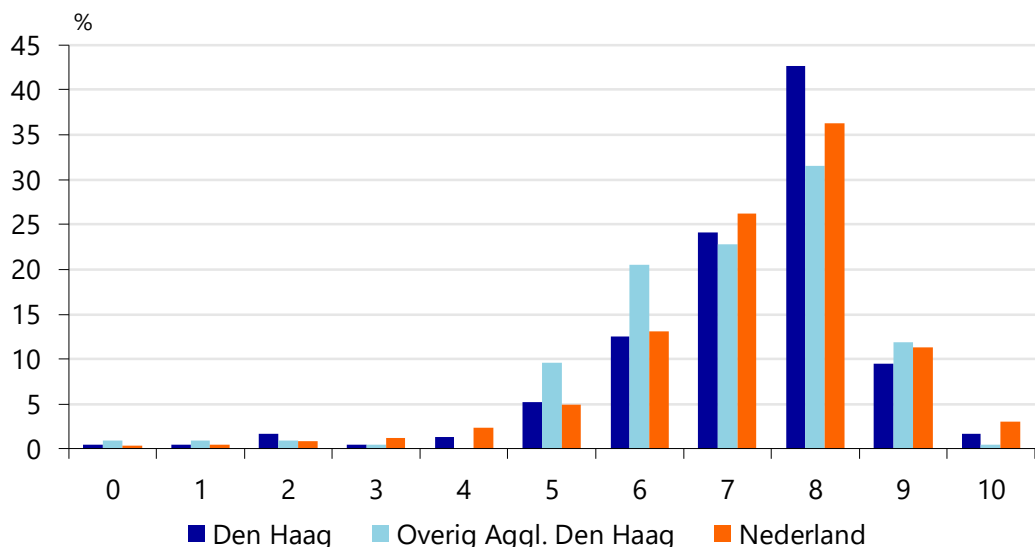
Bron: RaboResearch

Mensen in Den Haag zijn gelukkig en tevreden

Verder inzoomend op de gunstige score op subjectief welzijn geven figuren 5 en 6 op een 10-puntschaal weer hoe Den Haag zich ten opzichte van de agglomeratie en het Nederlandse gemiddelde verhoudt op de vragen: bent u gelukkig en bent u tevreden met uw leven? We zien relatief meer mensen buiten de stad Den Haag onvoldoendes geven op geluk en tevredenheid. Den Haag scoort gemiddeld hoog door veel scores rond de 8. In uitzonderlijk hoge scores onderscheidt de stad zich minder. We kunnen dus concluderen dat de stad hoger op geluk scoort dan zijn directe ommeland.

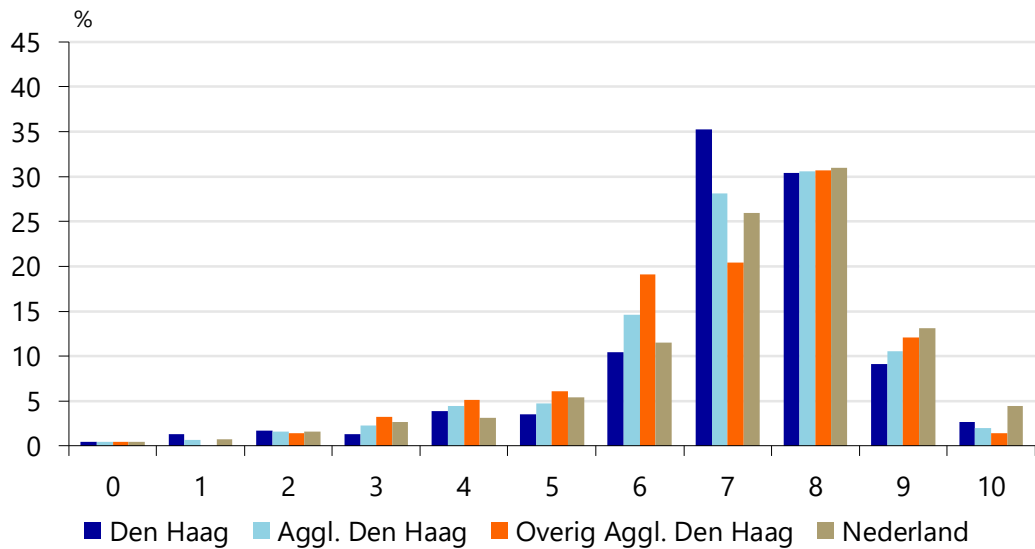
Hetzelfde geldt voor tevredenheid (figuur 6). Het aantal mensen dat een 6 of lager geeft voor 'tevredenheid met het leven' is buiten de stad aanzienlijk hoger dan daarbinnen.

Figuur 5: Scores op geluk

Bron: RaboResearch

Figuur 6: Scores op tevredenheid

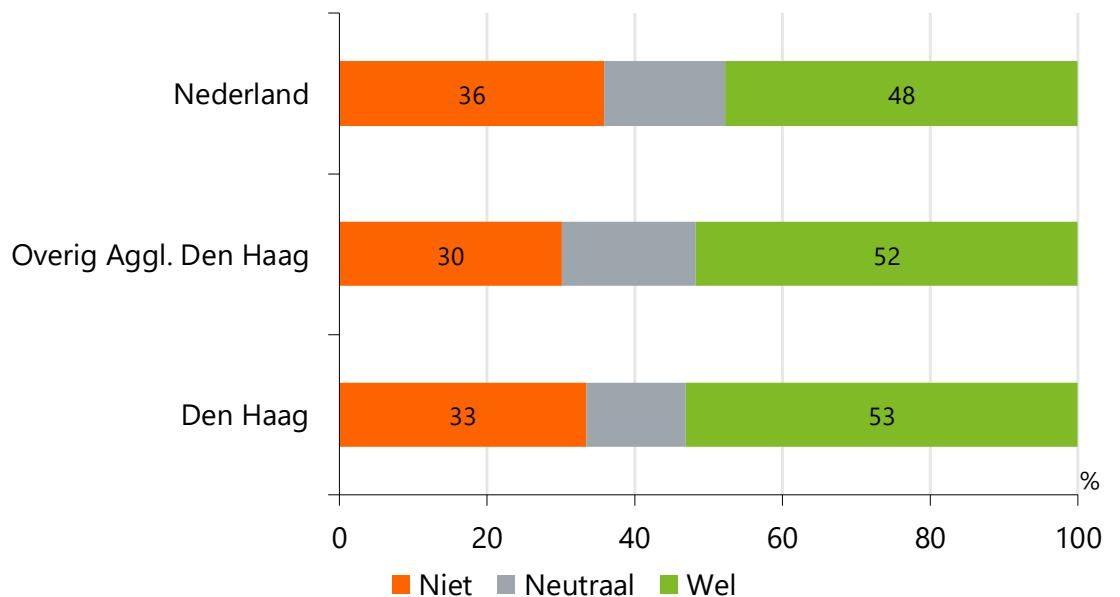

Bron: RaboResearch

Inwoners van Den Haag investeren in hun opleiding

Het volgen van een opleiding om beter beslagen ten ijs te komen op de arbeidsmarkt is een belangrijke onderlegger voor (toekomstige) welvaart. Wanneer we mensen vragen of ze investeren in hun vaardigheden door het volgen van een opleiding of cursus dan zien we dat 36 procent van de Nederlanders dit niet doet. De scores van Den Haag steken daar positief bij af: de groep die dit niet doet (33 procent) is iets kleiner. Zeker in een economie die vraagt om mensen die zich kunnen aanpassen is dit belangrijk.

Figuur 7: Volgt u een opleiding?

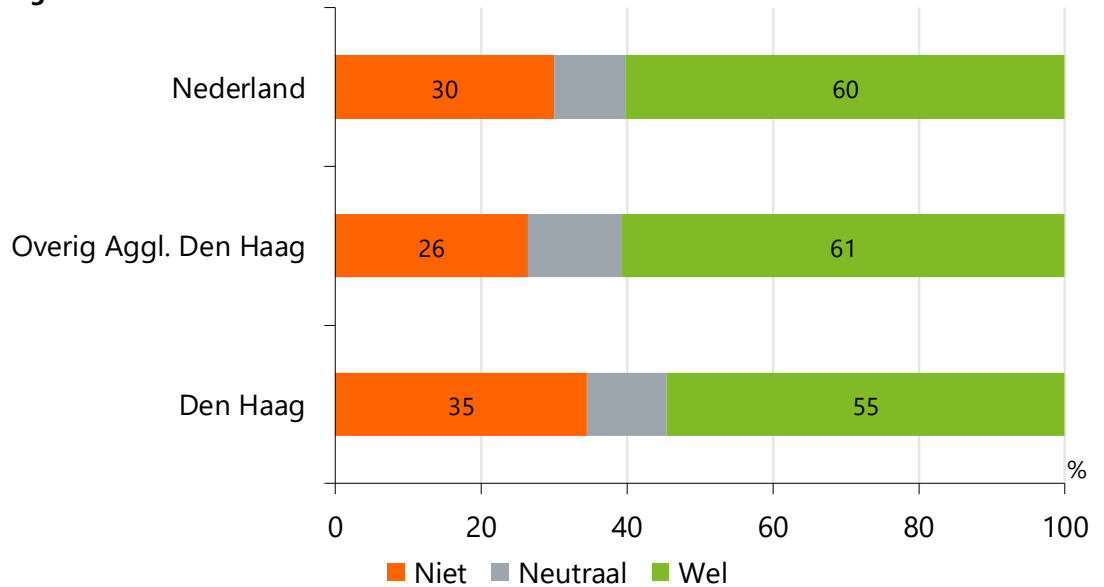

Bron: RaboResearch

Inwoners van Den Haag zijn minder zeker van een baan

Binnen de brede welvaart is het hebben van een baan een van de belangrijke elementen. Het gaat daarbij niet alleen om het op dit moment hebben van een baan, maar ook om de zekerheid in de toekomst. Wanneer we dit rechtstreeks aan mensen vragen dan geeft ongeveer 30 procent van alle Nederlanders aan dat ze niet zeker zijn van een baan in de toekomst. In de stad Den Haag ligt dit 5 procentpunt hoger. Dat betekent dat ruim een derde van de mensen in de stad aangeeft onzeker te zijn over hun arbeidsperspectieven. Buiten de stad ligt dit percentage onder het Nederlandse aandeel.

Figuur 8: Baanzekerheid

Bron: RaboResearch

Dat baanzekerheid een belangrijke factor is, is ook te plaatsen in de economische dynamiek van de afgelopen jaren. De regio Den Haag behoort tot de regio's in Nederland die het sterkste krimp in aandeel in de nationale economie.¹ Zowel in toegevoegde waarde als in banen behoort de Haagse regio tot de krimpregio's, [regio's die structureel aandeel in de economie verliezen](#).

¹ Voor een uitgebreide analyse van de economie van Den Haag en de duiding waarom de economische prestaties van stad en regio de afgelopen decennia achterblijven, verwijzen we naar Raspe & Van den Berge (2017), De economie van Den Haag, Planbureau voor de Leefomgeving.

Figuur 9: Den Haag verliest aandeel in de nationale economie

Succes- en krimpregio's

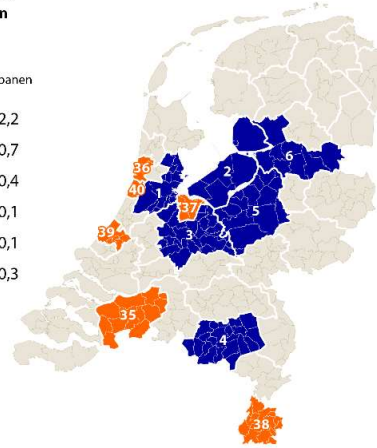
Ontwikkeling (%-punt) tussen 1996-2017 van toegevoegde waarde en van banen

Succesregio's (rang 1 t/m 6) TW banen

1	Groot-Amsterdam	2,9	2,2
2	Flevoland	0,4	0,7
3	Utrecht	0,4	0,4
4	Zuidoost-Noord-Brabant	0,7	0,1
5	Veluwe	0,3	0,1
6	Noord-Overijssel	0,1	0,3

Krimpregio's (rang 35 t/m 40) TW banen

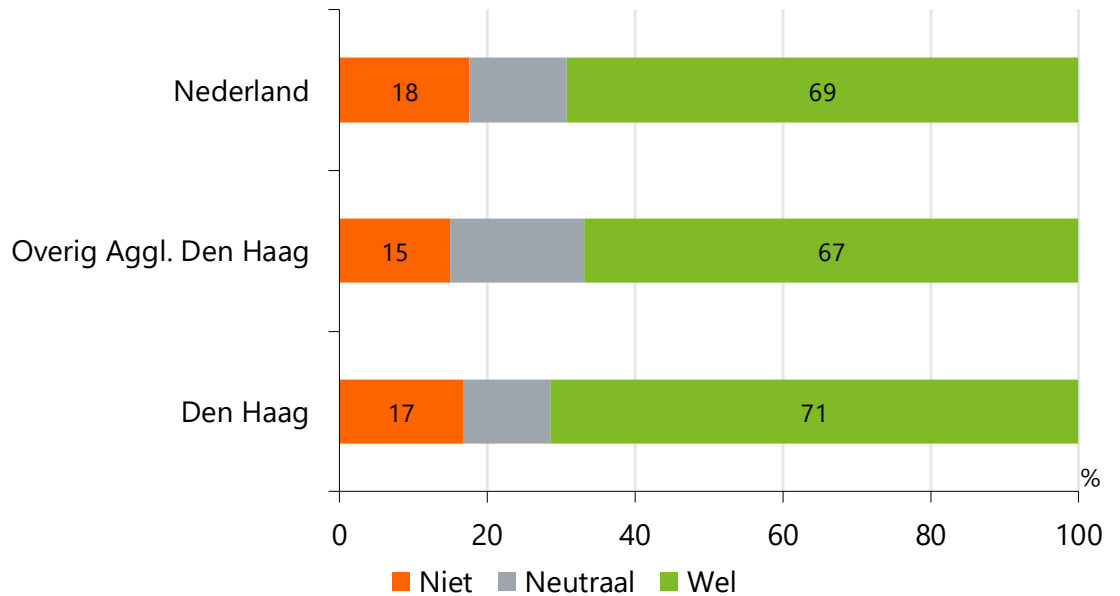
35	West-Noord-Brabant	-0,1	-0,3
36	IJmond	-0,4	-0,2
37	Het Gooi en Vechtstreek	-0,3	-0,3
38	Zuid-Limburg	-0,1	-0,6
39	Agglomeratie 's-Gravenhage	-0,6	-0,3
40	Agglomeratie Haarlem	-0,4	-0,4

Bron: RaboResearch

We zien de relatie tussen welvaart en banen ook terug in het inkomen dat mensen hebben. Op de vraag 'heb je voldoende inkomen om een goed leven te kunnen leiden?' geeft ongeveer 17 procent van de mensen aan dat ze een te laag inkomen hebben (figuur 10). Dit aandeel is overigens ongeveer gelijk met het nationale aandeel.

Figuur 10: Voldoende inkomen

Bron: RaboResearch

Acties om de brede welvaart te vergroten

Uit het voorgaande blijkt dat de *stad Den Haag* op brede welvaart het relatief goed doet vergeleken met de andere grote steden. Vooral de scores op de subjectieve elementen geluk, tevredenheid en woontevredenheid steken positief af.

De vraag die nu voorligt, is wat voor acties er zouden kunnen volgen uit de gepresenteerde gegevens.

We komen daarvoor terug op de metafoor van de equalizer. De elf dimensies van brede welvaart zou je kunnen beschouwen als de verschillende schuifjes van het mengpaneel, die individueel en in samenhang met elkaar tot brede welvaart in de stad leiden. Het heeft bijvoorbeeld geen zin om een bepaald aspect van brede welvaart heel dominant te laten zijn, zodat het de andere aspecten overstemt. Ook zal je voor de verschillende dimensies moeten doordenken wat voor de stad een na te streven (minimum-)niveau is waarop de dimensies moeten scoren.

Hier past een drietrapsredenering, die in het kader van de brede welvaart zou moeten worden langsgelopen:

1. Borg waar je goed in bent en waarop de stad goed scoort (gewaardeerd wordt).
2. Richt beleid op zaken waar je relatief gezien geen hoge scores hebt.
3. Richt beleid op zaken waarin de stad een achterstand heeft (ten opzichte van bijvoorbeeld het Nederlandse gemiddelde of de andere grote steden).

We gaven bovendien aan dat acties altijd in samenhang met de andere elementen van brede welvaart moeten worden beschouwd. Ter illustratie werken we de redenering voor de stad Den Haag uit. Punt 1 gaat dus vooral om het behouden van de hoge kwaliteit van tevredenheid en woontevredenheid in de stad. We werken punt 2 en 3 uitgebreider uit.

Banen, inkomen en opleiding vormen een belangrijke basis

De analyse van de brede welvaart in de stad Den Haag laat zien dat de stedelijke regio waar de stad de kern van is, minder dan andere regio's een banenmotor is gebleken. De afgelopen decennia is het aandeel in banen in de nationale economie met 0,3 procentpunt afgenomen.² Beleid gericht op nieuwe en betere banen is dus een van de grote opgaven voor Den Haag. Vooral ook omdat relatief veel mensen in de stad aangeven te kampen met baanonzekerheid. De arbeidsmarktperspectieven van de regio verbeteren is een belangrijke basis voor het verbeteren van de brede welvaart.

Arbeidsmarktperspectieven beginnen met de nabijheid van banen; fysiek én in vaardigheden van mensen. Figuur 3 laat zien dat de score op 'opleiding' in de stad relatief laag is. En we zagen dat in de stad Den Haag relatief veel mensen niet in hun vaardigheden en opleiding investeren. Om de aansluiting tussen de kwaliteit van de beroepsbevolking te laten aansluiten bij de huidige en toekomstige banen is naast economisch beleid dus ook arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid (of ander beleid gericht op vaardigheden op de arbeidsmarkt) nodig.

Naar analogie van de metafoor die we hanteren: beleid heeft ook knoppen (op het mengpaneel van de equalizer) om aan te draaien. Deze knoppen kunnen de schuifjes van de equalizer direct en indirect beïnvloeden. Gerelateerd aan het bovenstaande is dat dus het beleid gericht op nieuwe en betere banen, in samenhang met arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid. Deze leiden ertoe dat

² Dit betekent niet dat er geen banen zijn gecreëerd; het absolute aantal banen groeide van 330.870 in 1996 naar boven de 400.000 in 2017, maar andere delen van Nederland hadden een veel steiler groeipad. Vooral ook omdat juist stedelijke regio's de motoren van de economie zijn gebleken.

mensen werk en inkomen hebben (twee van de elf dimensies van brede welvaart), en ook meer baanzekerheid.

Uiteindelijk zal het economische pakket ook moeten resulteren in betere scores op 'inkomen'. Op deze dimensie scoort de stad Den Haag onder het Nederlandse gemiddelde, en het is de dimensie die het minst bijdraagt aan de brede welvaart in de stad. Bovendien zagen we dat een kleine 20 procent van de inwoners van Den Haag aangeeft dat ze een te laag inkomen hebben om een goed leven te kunnen leiden.

Aantrekkelijke stad

Den Haag heeft relatief hoge scores op sociale contacten ten opzichte van de andere dimensies van brede welvaart. We zien dat de Nederlandse grote steden daar over het algemeen goed op scoren. Sociale contacten gaan voor een belangrijk deel over persoonlijke ontmoetingen. Ze zijn belangrijk voor de cohesie in de stad. Ook zagen we dat Den Haag ten opzichte van de andere grote steden een relatief hoge woontevredenheid kent. Den Haag is dus een prettige woonstad (een knop op het mengpaneel).

Het model 'aantrekkelijke stad' heeft ook belangrijke economische implicaties. Bedrijven kiezen als vestigingslocatie steeds meer de plekken waar mensen graag willen wonen; ook omdat *human capital* voor bedrijven een belangrijke productiefactor is. Maar een stad met een prettig verblijfsklimaat en met veel ontmoetingsplaatsen zorgt ook voor de uitwisseling van ideeën, wat weer een belangrijke basis is voor economische samenwerkingsverbanden en innovatieve processen.

Naast de beleidslijn om economisch, arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid te koppelen is het dus belangrijk om ook dit te stroomlijnen met beleid gericht op het verder versterken van de sociale contacten (nog een knop op het mengpaneel). Te denken valt dan aan bijvoorbeeld 'sport en cultuur'. Sportverenigingen en –evenementen dragen Den Haag als aantrekkelijke stad en daarmee de brede welvaart. Hetzelfde geldt voor cultuur. Het zijn de ontmoetingsplaatsen die bijdragen aan de brede welvaart, zowel sociaal als economisch.

Binnen de dimensie woontevredenheid maken we geen onderscheid naar woningtype. Uit het [Kwartaalbericht Woningmarkt](#) van de Rabobank blijkt echter dat Den Haag inmiddels tot de steden behoort die een aanzienlijke krapte kennen met scherpe prijsstijgingen op de woningmarkt en dat vooral ook het [middensegment](#) grote tekorten laat zien. Woonbeleid heeft dus een belangrijke relatie met de brede welvaart in de regio.

Duurzame stad

De bouwopgave en de gebouwde omgeving in de stad hebben ook een sterke relatie met de duurzaamheidsopgave. Voor zowel nieuwe als bestaande bouw is er een grote opgave om huizen energieneutraal(er) te maken. [Onderzoek van Rabobank](#) laat echter zien dat in de helft van alle huizen in de afgelopen vijf jaar geen energiebesparende maatregelen zijn genomen. Wij vinden dat verduurzamen de energierekening verlaagt én het wooncomfort verhoogt, terwijl ook de waarde van de woning stijgt. Toch komen huiseigenaren niet echt in beweging. Deels omdat ze denken dat hun huis al energiezuinig is (terwijl dat echt nog beter kan) of door de angst om de investeringskosten niet terug te verdienen.

Beleid gericht op het verduurzamen van de gebouwde omgeving past bovendien in het grotere geheel van het verbeteren van de milieukwaliteit in de stad (nog een knop op het mengpaneel). Den Haag scoort namelijk onder het Nederlandse gemiddelde, en conform de andere grote steden. Dus de waarde van deze dimensie van brede welvaart is relatief laag: er is nog veel te winnen.

Inclusieve stad

Wanneer we de eerdere constatering over inkomen, aantrekkelijke stad en de gebouwde omgeving combineren dan heeft Den Haag ook een opgave rond segregatie en inclusiviteit. Den Haag is een van de [meest gesegregeerde steden](#) van Nederland, wat betekent dat hoog- en laagbetaalden relatief gescheiden wonen. Ook gezien de hoeveelheid mensen met een relatief laag inkomen plus een stapeling van andersoortige problemen (zoals gezondheid) geconcentreerd in bepaalde gebieden van de stad, ligt hier een extra opgave.

Hierbij is segregatie niet per se nadelig. Mensen hebben ook voordelen van een concentratie van 'gelijksortigen', bijvoorbeeld in sociale cohesie en in het creëren van draagvlak voor bepaalde voorzieningen in de wijk. Er moet vooral worden doordacht of een te grote segregatie de stad als geheel goed laat functioneren. En welke gedifferentieerde aanpak per wijk nodig is.

Resumé

Als de gemeente de brede welvaart in de stad wil verbeteren en dit met de *Staat van de Stad* wil monitoren, dan doet ze er dus goed aan de verschillende dimensies van brede welvaart met elkaar in verband te brengen. Beleid zal dan ook integraal op brede welvaart moeten zijn gericht en niet verkokerd over een bepaald beleidsdomein moeten gaan. De uitgewerkte redenering hierboven laat zien dat Den Haag zich vooral moet richten op waar de Hofstad in excelleert: gelukkige bewoners met een hoge woontevredenheid. En op de dimensies waar Den Haag geen hoge scores heeft of op de dimensies waarin de stad achterloop ten opzichte van bijvoorbeeld de andere grote steden. Als schot voor de boeg lieten we zien dat de integraliteit moet worden gezocht op economisch, arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid gecombineerd met beleid gericht op een aantrekkelijke, duurzame, inclusieve stad. Beleid gaat dus uiteindelijk om de balans tussen de verschillende dimensies van brede welvaart, waarmee ze als een 'equalizer' de juist toon bepaalt: "C'est le ton qui fait la musique."

Nieuwe samenwerkingen

Wat ons perspectief op brede welvaart en de uitgewerkte redeneerlijn om hierin de juiste 'toon' te vinden ook leert, is dat het niet alleen de Haagse overheid is die met haar beleid voor brede welvaart zorgt. Met de 'Staat van de Stad' helpt het om een stip op de horizon te zetten: een visie op de stad met een nastrevenswaardig doel. Dat doel structureert het handelen van mensen, bedrijven en instituties in de stad. Dat geldt niet alleen voor hun eigen doelen, maar ook voor het grotere doel van de stad: de brede welvaart verbeteren. Werken aan de brede welvaart staat of valt met het creëren van netwerken en samenwerkingsverbanden. Samenwerking op missie of visie dus. Dergelijke samenwerkingsverbanden zouden niet alleen afhankelijk moeten zijn van het projectresultaat, en ook exploratief van karakter moeten zijn. Het doel van de brede welvaart structureert duurzame samenwerking. Een mooi muziekstuk is een samenspel van tonen, zonder slechts eenmalig de juiste snaar te raken.

De uitwerking van de 'Staat van de Stad' kent daarmee een opgave om de energieke kracht van de stad te gebruiken en alle betrokkenen samen te laten werken. Een gebiedsgericht perspectief is daarbij cruciaal: per wijk en per gebied zijn de opgaven rond de brede welvaart anders en zijn er andere actoren bij betrokken.

De opgaven in de wijken van Den Haag Zuid-West gaan bijvoorbeeld veel meer om langdurige werkloosheid, onderwijsachterstanden, armoede, onveiligheid en gezondheid. Terwijl de plannen rond het Central Innovation District zijn gericht op het ontwikkelen van nieuwe dragende economische clusters en wonen. In het centrum van de stad staat de vitaliteit van het midden- en kleinbedrijf en de detailhandel veel centraler in de opgaven. En in Scheveningen is er een opgave rond havenontwikkeling, visserij gecombineerd met toerisme en wonen, en de bereikbaarheid

daarvan. Het zijn voorbeelden die laten zien dat achter de algemene scores van de brede welvaart van de stad grote verschillen schuilgaan in de dimensies van brede welvaart en de opgaven deze te verbeteren.

Conclusie

'De Staat van de Stad' zou de informatie moeten bieden om beleidsmatig te kunnen anticiperen op de grote ontwikkelingen van en in Den Haag. Wij denken dat daar ook een perspectief op de brede welvaart - 'de Toon van de Stad' - bij nodig is. Om de mooiste toon (welvaart) in de stad ten gehore te brengen is een integraal welvaartspectief, een 'toonregelaar', nodig. Den Haag als dé muziekstad van Nederland heeft dus eerst de opgave om een visie op brede welvaart te maken en deze dan uit te werken per deelgebied.

Literatuur

- Aalders, R., B. van Bavel, S. Hardeman, T. van der Lippe, O. Raspe, A. Rijpma & E. Stam (2019) [*Brede welvaart pas na tien jaar boven niveau van voor de economische crisis*](#), Utrecht: RaboResearch / Universiteit Utrecht.
- Badir M. et al. (2016). [*Netherlands beyond GDP: a Wellbeing Index*](#). Utrecht: Institutions for Open Societies & Rabobank.
- Raspe & Van den Berge (2017), *De economie van Den Haag*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Raspe, O.; en Stam, E. (2019). Brede welvaart in de regio verdient meer aandacht. *ESB*, 104(4772S): 83-85.
- Raspe, O, M. Thissen & J. Content (2019) *Brede Welvaart en Regionale Ontwikkelingen*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Van Bavel, B., Hardeman, S., & Rijpma, R. (2019), Vervolgstappen voor integrale welvaartsmeting. *ESB*, 104(4772S): 22-25.

Colofon

RaboResearch

Nederland

www.rabobank.com/economie

Otto Raspe	Hoofd RaboResearch Nederland Regio's en Thema's	Otto.Raspe@rabobank.nl +31 6 11247626
Harry Wientjens	Directeur Particulieren en Private Banking Rabobank Den Haag	
Rogier Aalders	Senior-econoom RaboResearch	
Sjoerd Hardeman	Senior-econoom RaboResearch	

© 2020 – All rights reserved

Disclaimer: <https://economie.rabobank.com/disclaimer/>